

Szakály Ferenc sírjánál

1999. július 15.

Hát elmentél, Öcsi. Tudomásul kell venni. Gyermeknek, feleségnek, testvérnek egyaránt. És nekem is. Aki egy személyben voltam a „Bátyó”, a „barát”, a „kolléga”, a „futball- és tenisz-partner”... Értelem feletti módon bízál bennem, és én csak értelmesen Benned. Nekem lett igazam, látod...

Ott feküdtél az utolsó előtti napon az ágyon, csövek a szádban, a vénáidban. Amikor beléptem, rám mosolyogtál. Csak annyit mondtam: Ne félj, Öcsi, kihozlak innen! Te bölintottál, érted, s kezdeddel hozám közelítettél. A csövek nem engedték. Csak mosolygó szemmel jelezted: érted. S hogy biztos vagy benne. Hiszen mindig mondtad: Öreg, Te mindent meg tudsz csinálni.

Hát, látod fiú, nem így van. – És meg gyáva is voltam. Mert délután már tudtam, hogy nem hozhatlak ki, hogy szinte semmi remény. Nem merem visszamenni. Az orvos kérte, tudod, hogy ne lásd rajtam: semmi remény. Mert láttad volna rajtam. Hiszen, ahogy utolsó borozgatásunk alkalmával mondtad: nekünk egymás előtt harminc éve semmi titkunk. Kevesen vannak testvérek, akik ezt mondhatják egymásnak.

Csak feküdtem a sötétben itthon, és vártam a telefont. Az értesítést a halálról. És csöngött a telefon... Hát így van ez. Járunk esküvőkre, keresztelőkre, kérdezzük társainkat: mit hallottál, hová került állásba, férjhez ment-e, megnősült-e, gyermekei? Majd jönnek a disszertációk védesei, böngésszük a kitüntetések vagy a bukottak neveit, keresve, kinek kell gratulálnunk, netán segítenünk... Azután jönnek a korosztálytársak első elesettjeiről a halotti értesítők... Esküvők, keresztelők, betegségek, temetések. Egymás után. Lassan hozzászokunk mi is, hogy el kell menni. Emlékszel, Öcsi, az ötvenedikén mit mondtam? A fene gondolta komolyan: „Elindultunk hazafelé. Holnaptól más értékrend dönti el, mi a fontos, mi a nem fontos.”

Te előbb indultál haza. És előbb értél haza.

GLATZ FERENC

Igaztalan, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának a legfiatalabb történész tagjától kell búcsút vennie. Igaztalan, hogy az Akadémia Történettudományi Intézete is, tudományos osztályvezetői közül, azt búcsúztatja most, akit még évek választottak el a nyugdíjkor határától. És szinte már a természet ellen való, hogy a fiatalabb pályatársról az idősebbnek kell megemlékeznie. Barátot temetni mindenképp szomorú, de fiatalabb barátot kétszeresen az.

Szakály Ferenc ez év október 28-án még csak 57 éves lett volna. Zalaegerszegen született, de Szekszárdon nevelkedett és iskoláit is ott járta ki. Tolna megyeinek vallotta magát, szülővárosához és megyéjéhez mindvégig szoros szálak fűzték, a történetükkel sokat és szívesen foglalkozott. Szekszárdról került igen fiatalon, nyomban érettségi után a fővárosba, majd 1962-ben felvételt nyert a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemre. A diploma megszerzése után a Pest Megyei Levéltárban, majd a Nemzeti Múzeumban dolgozott. 1977-ben lett a Történettudományi Intézet munkatársa, ahol 1985 óta a kora újkori osztályt vezette. A kandidátusi fokozatot még muzeológus korában, 1976-ban szerezte meg. 1992-ben elnyerte a történettudományok doktora címet, és 1995-ben, mindössze 53 éves korában lett az Akadémia levelező tagja. Ennyi dióhéjban az a ragyogó pálya, amelynek most oly hirtelen vége szakadt.

Mindössze 27 éves volt, amikor első könyve megjelent, az ún. parasztvármegye addig jóformán ismeretlen intézményéről. Fő érdeklődési területe ezóta mindvégig a török–magyar együttélés kora maradt. Terjedelmes tanulmányt szentelt az 1526 előtti török–magyar háborúk történetének; többször írt Hunyadi Mátyásról és koráról; külön kötetben foglalkozott a mohácsi csatával és előzményeivel, illetve a hírhedt velencei kalandor, Lodovico Gritti életpályájával. A legfőképpen mégis a török hódoltság kora bilincselte le: arra keresett választ, miképpen, milyen erőknek köszönhetően volt képes a magyarság túlélni azt a másfél évszázadot, amikor nem volt saját országa, részben egy idegen kultúrájú birodalom kereteiben élt, és közben folyamatosan vérzett és pusztult. A túlélés technikai foglalkoztatták, a mindennapok hősei, mezővárosi polgárok, parasztok, lelkészek és kereskedők, akik ennyire elviselhetetlen körülmények között is megpróbálták valahogy boldogulni, és közben emberek maradtak. Noha ő maga katolikus volt, világosan látta és mindig hangsúlyozta a reformáció különösen nagy szerepét a magyar nyelv és kultúra fennmaradásában.

Tudományos rangját és tekintélyét ezekkel a munkáival szerezte: hatalmas forrásismeretével, pontos elemzéseivel, keresetlen és mégis elegáns stílusával, és legfőképpen világos